

MAJA PETRINEC

“KOMANSKI PRIVJESCI” I POJASNI JEZIČAC S BRIBIRSKJE GLAVICE

UDK : 904 : 739 (497.5 Kašić, Velim) “07”

Prethodno priopćenje

Primljeno: 1. 9. 2007.

Prihvaćeno: 5. 9. 2007.

Maja Petrinec

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

HR, 21000 Split

S. Gunjače b.b.

maja.petrinec@st.t-com.hr

U radu se razmatraju polumjesečasti privjesci s obručastim dodacima u dnu s grobalja u Kašiću i Velimu, te jezičac tipa Hohenberg s Bribirske glavice s obzirom na prikaz na zidnoj freski u crkvi Santa Maria Antiqua u Rimu, te se predlaže njihovo vremensko opredjeljivanje u drugu polovinu 8. st.

Ključne riječi: Kašić, Bribir, privjesak, jezičac, freska.

U okviru ranosrednjovjekovnih grobalja na području Hrvatske otkrivena su dva brončana lijevana i na proboj rađena polumjesečasta privjeska s alkom i tri obručasta dodatka u dnu. Jedan potječe iz groba 54 na Maklinovu brdu u Kašiću,¹ a drugi iz nedavno otkrivenoga i još nepublikiranoga groba na Velištaku u Velimu kod Stankovaca.² U grobu 54 uz privjesak je pronađen par srebrnih karičica sa završetkom u obliku petlje i kvačice, ogrlica s nanizanim modrim i žutim zrnima staklene paste i jednom višečlanom perlom, zemljani kolutić i željezni nožić (sl. 1).³ U Velimu je osim polumjesečastog privjeska, otkrivenog između nogu pokojnice, uz lubanju bila jedna bronačana naušnica s petljama i kroz njih provješanim lančićima.⁴

S prostora Dalmacije poznajemo još nekoliko brončanih privjesaka polumjesečastog tipa; iz Drvenika kod Makarske i Stona na poluotoku Pelješcu, a jedan s nepoznatog nalazišta (vjerojatno iz Salone) čuva se u Arheološkome muzeju u Splitu.⁵ Slični brončani privjesci otkriveni su i na albanskim nalazištima Kalaja Dalmaces (4) i Lješ (1), te na tri lokaliteta u Makedoniji (Sv. Erazmo Ohridski, Konjsko kraj Ohridskog jezera i Radolišta kraj Struga).⁶ Sjevernoalbanski nalazi pripadaju horizontu obilježenom materijalnom ostavštinom starosjedilačkog stanovništva (romaniziranih Ilira), koje u izoliranom području oblikuje svoju kulturu na kasnoantičkoj tradiciji sve do kraja 8. i početka 9. stoljeća.⁷ Slična situacija je i u zapadnoj Makedoniji na području oko Ohridskog jezera.⁸

S Bribirske glavice potječe, pak, masivni pozlaćeni brončani jezičac s pseudogranuliranim okvirom i ukrasom u obliku nasuprotno postavljenih S-vitica (sl. 2).⁹

¹ Belošević 1980, T. XXXV, 10.

² Mezić 2004; Jurić 2004; Jurić 2005, str. 318-319.

³ Belošević 1980, T. XXXV, 7-12.

⁴ Na podatku o okolnostima otkrića zahvaljujem kolegi R. Juriću iz Arheološkog muzeja u Zadru.

⁵ Milošević 1989, T. II, 4, 5, 13.

⁶ Milošević 1989, T. II, 1, 3, 7, 12; Maneva 1992, str. 31-31, T. 4-5.

⁷ Rajterič-Sivec 1976, str. 552-574 i Maneva 1992, str. 14, gdje je navedena i sva ostala relevantna literatura.

⁸ Maneva 1992, str. 14.

Jezičci poput bribirskog u literaturi se nazivaju tipom Hohenberg, prema srodnim predmetima koji su sastavni dio luksuzne pojasne garniture otkrivene u tom austrijskom mjestu. Ta garnitura, pronađena zajedno s ranokarolinškim mačem, smatra se dosad najznačajnijim nalazom s područja alpskih Karantanaca uopće.¹⁰ Slični primjerci jezičaca potječu iz okolice Szegeda i iz Záhonya u Mađarskoj,¹¹ te Bijelog brda u Hrvatskoj.¹² Dosad su smatrani proizvodima avarskog zlatarstva, a vremenski su opredjeljivani u blatnički horizont, odnosno u posljednju četvrtinu 8. ili početak 9. stoljeća.¹³

Razlog zbog kojeg na ovome mjestu povezujem polumjesečaste privjeske i jezičce tipa Hohenberg nedavno je publicirana zidna freska iz kapele sv. Zaharije u crkvi Santa Maria Antiqua u Rimu (sl. 3).¹⁴ Na fresci je naslikano dvoje djece; dječak nosi pojasnu garnituru s jezičcima tipa Hohenberg, a djevojčica s pojasa visi lančić ili tekstilna vrpca u obliku pletenice na dnu koje se nalazi predmet za koji se može pretpostaviti da predstavlja shematski prikaz upravo polumjesečastog privjeska s obručima. Daljnju zanimljivost predstavlja činjenica da djevojčica ima jednu naušnicu u obliku koluta s provješanim lančićima ili perlicama. Premda je freska na mjestu gdje je glava djevojčice djelomično oštećena, mora se zaključiti da druge naušnice nema jer bi se na neoštećenom dijelu morala vidjeti. Načini nošenja privjeska i naušnice odgovaraju okolnostima otkrića ovih predmeta u grobu na Velištaku u Velimu. Freska je datirana oko sredine 8. stoljeća.

Polumjesečasti privjesci

Na polumjesečaste privjeske prvi je upozorio Z. Vinski, koji ih je pripisao kulturi Komani-Kruje (Kalaja-Dalmaces), uz pretpostavku, s obzirom na nalaz iz Kašića, da se tragovi ove kulture mogu pratiti sve do zadarskoga zaleđa. J. Belošević također ukazuje na srodne primjerke s područja Albanije, te na nalaz iz Stona, gdje je jedan takav privjesak otkriven zajedno s bizantskom kopčom tipa Balgota, koja se vremenski opredjeljuje u 7. stoljeće.¹⁵ Kašićki grob datira u sam početak 8. stoljeća, smatrajući ga jednim od najstarijih na groblju te ostavljajući otvorenim pitanje etničke pripadnosti pokojnice. Na istome tragu su i razmišljanja A. Miloševića.¹⁶ Zbog stonskog nalaza Milošević je kašićki grob datirao u drugu četvrtinu 7. stoljeća, a nalaze svih polumjesečastih privjesaka, uključujući onaj s Maklinova brda u Kašiću, opredijelio u prvu polovinu 7. stoljeća. No ovaj autor otišao je i korak dalje, pretpostavivši da prisutnost toga privjeska u kašićkom grobu, uz predloženu raniju dataciju, svjedoči o drugačijoj kulturnoj i etničkoj pripadnosti pokojnice. Treba, međutim, zamijetiti da se uz polumjesečaste privjeske na području rasprostiranja kulture Komani-Kruje na sjevernoalbanskom prostoru, ali i u pojedinim dijelovima Makedonije i Crne Gore (Miješe kod Virpazara)¹⁷ pojavljuje i znatan broj drugačije oblikovanih pojasnih privjesaka (privjesci u obliku koluta sa četiri ili pet izdanaka, privjesci u obliku broja osam s kružnim dodacima i trapezastom uškom, osobito primjerci sa stiliziranim životinjskim protomama ili antropomorfnim figurama) kakve ne pronalazimo izvan naznačenih prostora, pa ni u onim dijelovima Dalmacije na kojima je moguće pretpostaviti određeni etnički kontinuitet tijekom 7. i 8. stoljeća. Tu ponajprije mislim na obalni pojas Dalmacije na prostoru istočno od Cetine, odakle su upravo i dva nalaza (Ston, Makarska), koji se uzimaju kao glavno

⁹ Jezičac je dosad krivo pripisivan Crkvini u Biskupiji (vidi. HiK 2000, str. 236, kat. IV, 90). Bio je otkriven prigodom izgradnje nove grobnice na pravoslavnome groblju na Bribiru 1906. godine (Marun 1998, str. 143-144). Tada je pronađeno više predmeta, koji se mogu povezati s jednom fotografijom iz Arhiva Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika.

¹⁰ Daim 2001, str. 137-149.

¹¹ Daim 2001, str. 158, sl. 81, 1-3.

¹² Simoni 1986, str. 219, T. II, 1.

¹³ O tome opširnije vidi u radovima: Piteša 2006, str. 7-20, i Petrinec 2006, str. 24-26.

¹⁴ Daim 2001, str. 157, sl. 79-80.

¹⁵ Belošević 1980, str. 92-93.

¹⁶ Vinski 1971, 59-61; Milošević 1989, 354-355.

¹⁷ Mijović 1972, str. 59-69, T. I, sl. 1.

uporište za predloženu dataciju kašićkoga groba u 7. stoljeće. I sam Milošević to zamjećuje te objašnjava nedovoljnom istraženošću. No nije osobito vjerojatna pretpostavka da zamjetna pojava (5 od ukupno 16 dosad registriranih primjeraka i na 5 od ukupno 10 nalazišta) upravo polumjesečastih privjesaka s obručima duž današnje Dalmacije svjedoči o “jedinственоj ili makar pretežnoj populaciji” romaniziranoga starosjedilačkog etnosa na cijelom području pojave elemenata kulture Komani-Kruje.¹⁸ U jednom od svojih novijih radova Milošević donekle korigira prethodno mišljenje, ističući kako je prvi val avaro-slavenskih prodora u srednju Dalmaciju ipak izolirao to područje i fizički ga odvojio od drugih bizantskih (kasnoantičkih) središta širega prostora.¹⁹ Dopušta i pretpostavku da je kopča tipa Balgota u stonskom grobu u kasnijoj uporabi, odnosno da je riječ o starijem elementu u spomenutom grobu. Ne mijenja, međutim, bitno dataciju kašićkoga groba 54, opredjeljujući ga u drugu polovinu 7. stoljeća i tumačeći ga kao dio biritualnoga groblja na kojemu se pokapaju novodoseljeni incinerirani Slaveni pored inhumiranih pripadnika starosjedilačkog etnosa.

Jezičci tipa Hohenberg

Već sam navela da su jezičci tipa Hohenberg u arheološkoj literaturi donedavno tretirani isključivo u okviru problematike tzv. lijevanih bronci.²⁰ Osim naprijed pobrojanih analognih primjeraka i prikaza na rimskoj freski jezičac s Bribirske glavice veoma je srodan i dvama jezičcima otkrivenim u Bolzanu u Italiji. Nedavno je tu skupinu predmeta razmatrao F. Daim, koji je došao do novih spoznaja i sljedećih zaključaka.²¹ On smatra da su jezičci iz Hohenberga, Bolzana i s Bribirske glavice bizantskoga radioničkog podrijetla te ih uz još nekoliko srodnih predmeta (Mikulčice, Weiden/See), opredjeljuje u drugu polovinu 8. i početak 9. stoljeća, označavajući ih kao italo-bizantsku skupinu. Tehnološka analiza koju je proveo na predmetima hohenberškog nalaza, otkrila je pojedine detalje netipične za avarske pojasne garniture. S obzirom na to, a isto tako i zbog jezičaca iz Bolzana, te prikaza na rimskoj freski, Daim zaključuje da jezičce tipa Hohenberg ne treba dovoditi u vezu s avarskom kulturom, nego ih treba povezivati s bizantskom reprezentativnom kulturom, u kojoj pojas također igra značajnu ulogu. Za pojedine, pak, primjerke, poput onih iz Záhonya i okolice Sirmija, koji oblikom i ukrasom podsjećaju na Hohenberg, a tehnološkim su značajkama bliži avarskim jezičcima, pretpostavlja da nastaju u okviru avarske zlatarske produkcije, ali svakako na predlošku originalnih bizantskih primjeraka. Ovaj autor predlaže i nešto raniju dataciju jezičaca tipa Hohenberg, oko sredine 8. st., koju temelji ponajprije na dataciji rimske freske te činjenici da je uz hohenberšku garnituru pronađen mač tipa Manheim.

Zaključna razmatranja

Prikaz na rimskoj freski, gdje se zajednički pojavljuju predmeti koji su tema ovog rada, dovodi u pitanje dataciju polumjesečastih privjesaka u 7. stoljeće kao i njihovo povezivanje isključivo s kulturom Komani-Kruje. To je osobito značajno zbog vremenskog opredjeljivanja grobova s nalazima toga tipa u sklopu ranosrednjovjekovnih grobalja u Kašiću i Velimu, te interpretacije groblja u Kašiću kao biritualnoga groblja. Ovdje treba naglasiti da su paljevinski grobovi otkriveni na položaju vinograda S. Drče u Kašiću, koji su uz to djelomično bili uništeni oranjem, pedesetak metara udaljeni od kosturnoga groblja na Maklinovu brdu, a međuprostor nije arheološki istražen, pa se stoga teško mogu donositi zaključci o njihovom međusobnom odnosu. Premda rezultati arheoloških istraživanja groblja na Maklinovu brdu nisu u potpunosti objavljeni, na osnovi podataka koje donosi J. Belošević može se zaključiti da se radi o običnom

¹⁸ Milošević 1989, str. 351.

¹⁹ Milošević 2000, str. 106-108.

²⁰ Vidi bilj. 13.

²¹ Daim 2001, str. 136-159.

jednoslojnom groblju na redove, a na samom nalazištu tijekom iskopavanja nisu utvrđeni stariji arheološki slojevi.²² U vezi s tim upozoravam i na okolnost da je grob 54 s polumjesečastim privjeskom smješten na sjevernom perifernom dijelu istraženog segmenta groblja u blizini groba 55 s nalazom kasnoavarskog jezičca ukrašenog motivom krugolike lozice i groba 52 s nalazom para ranokarolinških ostruga s pticolikim jezičcima, što sve ukazuje na razdoblje završnog 8. i početnog 9. stoljeća. Među publiciranim predmetima iz grobova ne nalazi se ni jedan koji bi podupirao dataciju raniju od druge polovine ili čak posljednje trećine 8. stoljeća. Time ne želim reći da nalazi, koje je barem donekle moguće vremenski opredijeliti, određuju i donju granicu za početak ukapanja na Maklinovu brdu i sličnim grobljima, na što sam se opširnije osvrnula na drugome mjestu, pa upućujem na taj tekst.²³ No istodobno naglašavam da ne postoji ni jedan valjani arheološki argument na osnovi kojeg bi se početak ukapanja na grobljima tipa Kašić-Maklinovo brdo mogao spustiti u sredinu ili drugu polovinu 7. stoljeća.²⁴

Što se tiče nalaza polumjesečastog privjeska, tumačim ga jednako kao i ostale nalaze ženskog nakita (naušnice zvjezdolikog i grozdolikog tipa, prstenje od raskovanog lima s ovalnim ili rombičnim proširenjem, ogrlice, torques i dr.) u horizontu grobova o kojem je riječ. Sve su to elementi kasnoantičke (ranobizantske) ženske nošnje šireg istočnomediteranskog prostora. To su oblici od kojih je većina nastala na osnovi predložaka zastupljenih još u rimskom nakitnom repertoaru, najučestalije u kasnocarsko doba i napose u kasnoantičkom razdoblju, odnosno u ranobizantskoj kulturi, posredstvom koje, tijekom velike seobe dolaze u uporabu kod raznih naroda na europskom tlu. Povezujući nalaze jezičaca tipa Hohenberg i polumjesečaste privjeske, zidna freska u crkvi Santa Maria Antiqua u Rimu dodatno svjedoči o tome koliko isključivo pripisivanje pojedinih predmeta “komanskoj”, “avarskoj” ili nekoj drugoj kulturi ili pak nekom etniku može biti pogrešno. Predloženim tumačenjem postaje jasnija zamjetna pojava polumjesečastih privjesaka duž istočne obale Jadrana, a nalaz s Maklinova brda u Kašiću može se uklopiti u vremenski okvir trajanja toga groblja.

²² Belošević 1980, str. 44-46.

²³ Petrinec 2002.

²⁴ Ostavljam po strani grobove sa spaljenim pokojnicima, ali na osnovi objavljenih i raspoloživih podataka ni ovdje nema dovoljno argumenata na temelju kojih bi se sa sigurnošću mogli vremenski opredijeliti u 7. stoljeće.

SKRAĆENICE

AV	Arheološki vestnik, Ljubljana
HAG	Hrvatski arheološki godišnjak, Zagreb
HiK	Hrvati i Karolinzi, Split, 2000.
Opvsc.Archaеol.	Opvscula Archaeologica, Zagreb
SHP	Starohrvatska prosvjeta, Split
VAMZ	Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu

LITERATURA

Belošević 1980

J. Belošević, *Materijalna kultura Hrvata od 7. do 9. stoljeća*, Zagreb, 1980.

Daim 2001

F. Daim, "Byzantinische" Gürtelgarnituren des 8. Jahrhunderts, u: Die Awaren am Rand der byzantinischen Welt, Monographien aus Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie, 7, Wien, 2001.

Jurić 2004

R. Jurić, *Velim-Velištak*, HAG, Zagreb, 2004., 201-203

Jurić 2005

R. Jurić, *Velim-Velištak*, HAG, Zagreb, 2005., 318-319

Maneva 1992

E. Maneva, *Sredovekoven nakit od Makedonija*, Skopje, 1992.

Marun 1998

L. Marun, *Starinarski dnevnici*, Split, 1998.

Mezić 2004

D. Mezić, *Otkriveno starohrvatsko groblje*, Slobodna Dalmacija, god. LXI, br. 19127, Split, 13. svibnja 2004.

Mijović 1972

P. Mijović, *Mijelski nakit i kulna verovanja*, Starinar XXI/1970, Beograd, 1972., 59-69

Milošević 1989

A. Milošević, *Komanski elementi i pitanje kasnoantičkog kontinuiteta u materijalnoj kulturi ranosrednjovjekovne Dalmacije*, Diadora, 11, Zadar, 1989., 347-359

Milošević 2000

A. Milošević, *Karolinški utjecaji u kneževini Hrvatskoj*, HiK, Rasprave i vrela, Split, 2000., 106-139

Petrinec 2002

M. Petrinec, *Dosadašnji rezultati istraživanja ranosrednjovjekovnog groblja u Glavicama kraj Sinja kao prilog razrješavanju problema kronologije starohrvatskih grobalja*, Opvsc.Archaеol, 26, 2002., 257-273

Petrinec 2006

M. Petrinec, *Sedmi grob i nekoliko pojedinačnih nalaza s Crkvine u Biskupiji kod Knina*, SHP, s. III, 33, Split, 2006., 21-36

Piteša 2006

A. Piteša, *Kasnoavarski pojasi jezičci iz Arheološkog muzeja u Splitu*, SHP, S. III, 33, Split, 2006., 7-20

Rajterič-Sivec 1976

I. Rajterič-Sivec, *Oris arheološkega stanja in povojna raziskovanja zgodnesrednjeveške arheologije v Albaniji*, AV, XXV/1974, Ljubljana, 1976., 552-574

Simoni 1986

K. Simoni, *Neobjavljeni okovi i jezičci nakitnog stila Blatnica iz Arheološkog muzeja u Zagrebu*, VAMZ, 3. s., XIX/1986., 217-228

Vinski 1971

Z. Vinski, *Rani srednji vijek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine*, VAMZ, 3. s., V/1971., 47-73

Summary

“Koman pendants” and belt strap-end from Bribirska Glavica

Key words: *Kašić, Bribir, pendant, strap-end, fresco.*

Within the frame of early medieval graveyards in Croatia, there have been discovered two bronze cast and pierced crescent-shaped pendants with a quoit and three ring-shaped additions at the bottom. One was found in Grave 54 on Maklinovo Brdo in Kašić, and the other in recently discovered and still unpublished grave on Velištak in Velim near Stankovci. In Grave 54, next to the pendant, a pair of silver hoop earrings was found, with the end in the shape of a loop and clip, a necklace made of yellow and blue glass paste beads and one composite bead, a small clay disc and a little iron knife. In Velim, apart from the crescent shaped pendant found lying between the legs of a deceased woman, next to her skull was found a single bronze earring with loops and chains hanged through them.

From the area of Dalmatia there are several other known examples of bronze pendants of the crescent type; from Drvenik near Makarska, from Ston on the Pelješac peninsula, and one example from an unknown site (most likely Salona) is kept in the Archeological museum in Split. Similar bronze pendants have also been discovered on sites in Albania, Kalaja Dalmaces (4) and Lješ (1), and on three sites in Macedonia (St Erasmus of Ohrid, Konjsko near lake Ohrid and Radolišta near Struge). These northern Balkan finds belong to the horizon marked by the material legacy of the indigenous population (Romanized Illyrians), who shaped their culture in an isolated area in the tradition of Late Antiquity, all the way to the end of the 8th and beginning of the 9th century. We also find a similar situation in western Macedonia, in the area around Lake Ohrid.

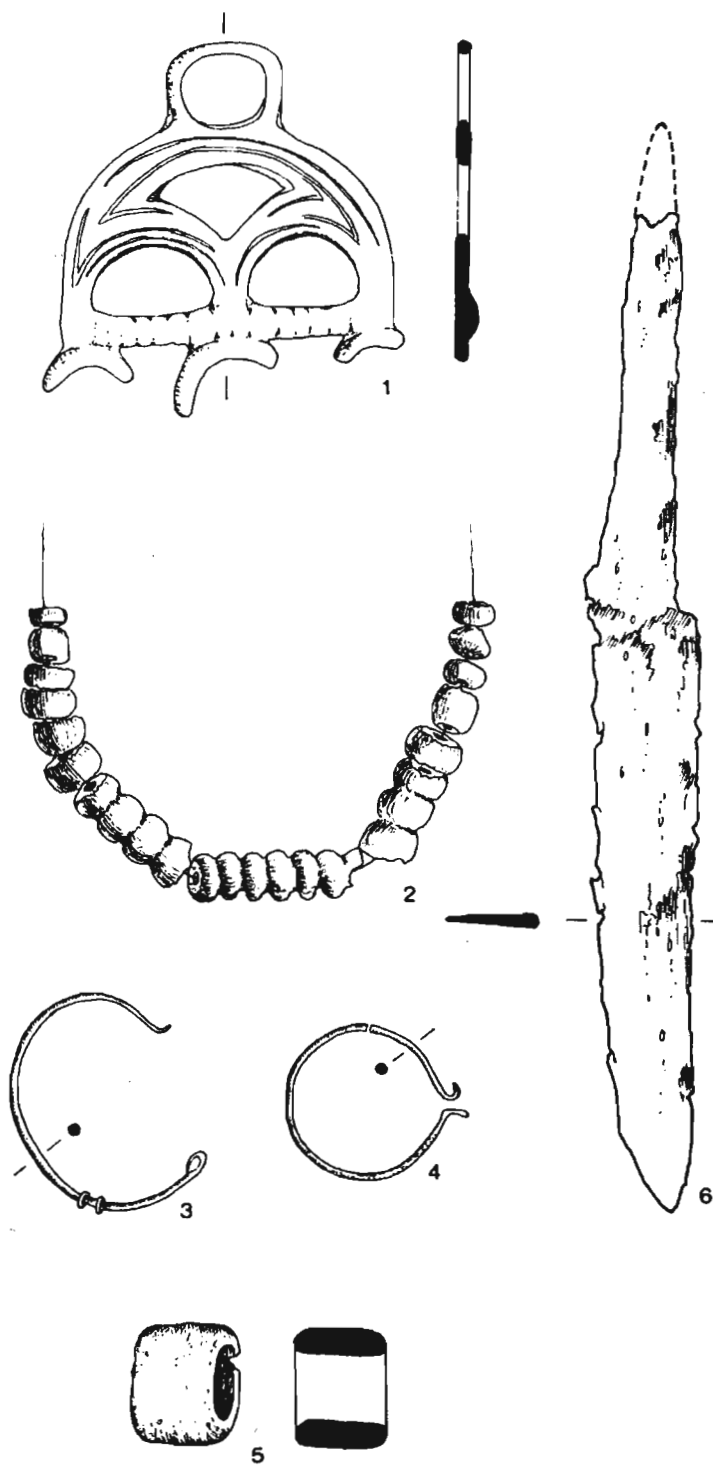
From Bribirska Glavica comes a hefty gilded bronze strap-end with pseudo-granulated frame and decorated with S-shapes placed opposite each other. Strap-ends like this one from Bribir are referred to in the literature as the Hohenberg type, because of their similarities to the objects which were constituents part of the luxury belt garniture discovered in that Austrian town. This garniture, found together with an early Carolingian sword, is to this day considered the most important find from the area inhabited by the Alpine Carantanians generally. Similar examples of strap-ends come from the areas of Szeged and Záhony in Hungary and from Bijelo Brdo in Croatia. Until the present day, these were considered to be the products of Avar goldsmithery, and were chronologically placed in the Blatnica horizon, i.e. the last quarter of the 8th or the beginning of the 9th century.

The reason why I am here linking the crescent pendants and strap-ends of the Hohenberg type, is the recently published wall fresco from the St Zacharius chapel in the church of Santa Maria Antiqua in Rome. This fresco shows two children; the boy wearing belt garniture with strap-ends of the Hohenberg type, and the girl wearing a belt from which hangs a chain or a plaited cloth strip, from the end of which hangs an object, we can assume represents a schematic depiction of a crescent shaped pendant with hoops. Of further interest is the fact that the girl is wearing a single earring in the shape of the circle with chains and beads hanging from it. Although the part of the fresco depicting the girl's head is partially damaged, it has to be concluded that there is no other earring because it would be visible in the undamaged part. The way in which she is wearing the pendant and earring match the circumstances in which these objects were found inside the grave on Velištak in Velim. The fresco has been dated to the mid 8th century.

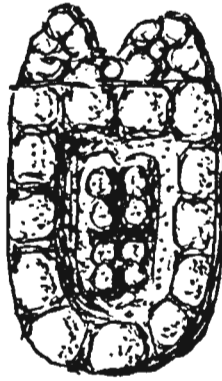
The depiction from the Roman fresco, where we can see all the objects that are the subject of this essay, brings the dating of the crescent pendants to the 7th century into question, as well as their connection exclusively to the Komani-Kruje culture. This is especially important because of the chronological placement of the graves with finds of this type from the early medieval graveyards in Kašić and Velim, and the interpretation of the graveyard in Kašić as a biritual graveyard. Here it has to be emphasised that graves with cremated remains were discovered on the location of S Drče's vineyard in Kašić, partially destroyed by ploughing, about 50 m away from the graveyard with skeletal remains on Maklinovo Brdo. The area in between has not been archeologically researched and it is therefore difficult to make assumptions as to their mutual relationship. Although the results of the archaeological dig on Maklinovo Brdo have not been completely published, on the basis of data, brought out by J Belošević, it is a case of an ordinary single-layer graveyard in rows and no older archaeological layers were discovered at the site during the excavations. In connection to this I would also point out the circumstance that Grave 54 with the crescent pendant is situated on the northern peripheral part of the researched segment of the graveyard near Grave 55 with the find of the late Avar strap-end decorated with the rounded vine motif and Grave 52 with the find of pair of early Carolingian spurs with birdlike strap-ends, which all point to the late 8th and the beginning of the 9th century. Amongst the published objects from these graves, there is nothing that would support a dating earlier than second half, or even last third of the 8th century. Here I am not trying to claim that these finds, which can be at least generally chronologically determined, also define the lower time limit for the beginning of burials on Maklinovo Hill and similar graveyards. I have written more extensively about this elsewhere, so I refer you to that text. But, at the same time, I want to emphasize that there is not a single valid archaeological argument on the basis of which the beginning of burials in graveyards of the Kašić-Maklinovo Brdo type should be placed in the middle or the second half of the 7th century.

As far as the find of the crescent pendant is concerned, I interpret it as all the other finds of female jewellery (earrings of star or droplet type, rings from beaten tin with an oval or rhomboid widening, necklaces, torques etc.) within the horizon of the graves we are discussing. All of these are the elements of the Late Antiquity (early Byzantine) female dress of the wider Mediterranean area. These shapes, most of which were created on the basis of examples from Roman jewellery, are most common in the late Imperial era and especially in Late Antiquity or early Byzantine culture, through which, during the Great Migration they started being used by a variety of peoples on European soil. By connecting the finds of strap-ends of the Hohenberg Type and crescent pendants, the wall fresco in the church of Santa Maria Antiqua in Rome additionally evidences the fact that the exclusive ascription of certain objects to “Koman”, “Avar” or some other culture, or even some ethnicity can be wrong. With the suggested interpretation, the noticeable appearance of crescent pendants along eastern Adriatic coast becomes clearer, and the find from Maklinovo Brdo in Kašić can be fit into the time frame of the active use of that graveyard.

Translation: Nicholas Philip Saywell

Sl. 1. Grob 54 s Maklinovog brda u Kašiću (preuzeto iz Belošević 1980)

Sl. 2. Pojasni jezičac s Bribirske glavice

Sl. 3 Freska iz crkve Santa Maria Antiqua u Rimu (preuzeto iz Daim 2001)